

Правові аспекти об'єднання були врегульовані низкою угод, ратифікованих Народною Палатою НДР та західнонімецьким бундестагом. До них належать декларація *Про вступ НДР до ФРН згідно зі ст. 23 Основного Закону* (набула чинності 3 жовтня 1990) [8, с. 9–15], договори *Про валютний, економічний та соціальний союз* (набув чинності 1 липня 1990) [9], *Про державне об'єднання* (набув чинності 3 жовтня 1990) [0, с. 45–58] та *Угода про загальнонімецькі вибори* від 3 серпня 1990 р.

Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що німецькому об'єднанню належить важлива роль у масштабних геополітичних змінах, які сталися в Європі на початку 90-х рр. Розглядаючи події в Німеччині в контексті інших, більш впливових факторів, у тому числі розпаду Радянського Союзу, саморозпуску Організації Варшавського Договору й Ради Економічної Взаємодопомоги, активного розширення НАТО у східному напрямі та поступової, але послідовної інтеграції країн ЦСЄ до (раніше) західноєвропейських інституцій, зокрема ЄС, Ради Європи, ЗЄС, слід підкреслити, що власне німецьке об'єднання ознаменувало якісний перехід від внутрішніх революційних перетворень у соціалістичних країнах ЦСЄ до змін на міжнародній арені – розвалу соціалістичного табору та зламу ялтинсько-потсдамської системи міжнародних відносин. Тобто саме об'єднання – та межа, після якої крах соціалізму як суспільного ладу у країнах ЦСЄ став неминучим.

Проте об'єднання Німеччини не було безпосереднім результатом західнонімецької зовнішньої політики. Швидше, процес німецького об'єднання був наслідком низки революційних змін, які відбувалися в СРСР та країнах ЦСЄ. Ці зміни були революціями тією мірою, якою вони відбувалися під тиском масових народних рухів, охоплених програмною ідеєю, що, з одного боку, була скерована проти правлячої комуністичної верхівки, а з іншого – орієнтувалася на західні політичні моделі.

Об'єднання відбулося на хвилі національного та патріотичного ренесансу, що охопив усі країни ЦСЄ. Оскільки національний характер революції у НДР став рушійною силою в напрямі до об'єднання із ФРН, він може бути визначений як інструментальний націоналізм, в основі якого лежала передусім економічна ситуація, або так званий патріотизм німецької марки.

Аналізуючи звинувачення на адресу радянського керівництва на чолі з М. Горбачовим, що воно, нібито, без бою "здало" НДР, потрібно сказати, що крах НДР не був наслідком фатального збігу обставин. Швидше, він був запрограмований усією повоєнною історією цієї "першої соціалістичної держави на німецькій землі".

Економічна неспроможність забезпечити високий рівень добробуту, порівняний із рівнем життя у ФРН;

політична система, що цілеспрямовано відучувала громадян від політичної ініціативи та самоорганізації; повна залежність від радянської військової присутності та заподадливості східнонімецького керівництва перед Радянським Союзом, що переходила будь-які розумні межі; замовчування гострих політичних, економічних і, не в останню чергу, екологічних проблем; величезний зовнішній борг та фінансове банкрутство східнонімецької держави – все це сприяло тому, що політична активність східнонімецьких громадян врешті виплескалася в бажання приєднатися до ФРН.

Змінити хід подій могло лише збройне втручання Радянського Союзу, але до цього не був готовий ані М. Горбачов, ані його оточення. Перебуваючи під тиском наростаючих економічних, соціальних, етнонаціональних проблем і, відповідно, все ширшої критики всередині держави, як це дуже часто буває, вони зробили ставку на досягнення здобутків у зовнішній сфері. Збройне втручання в НДР перекреслило б усі ці плани і призвело б до нової хвилі конфронтації Радянського Союзу із Заходом, для якої СРСР вже не мав економічних та інших матеріальних ресурсів.

Що значно важливіше, населення СРСР активного віку перестало сприймати Захід як ворога, а отже відповідні ресурси вже не можна було отримати простим "закручуванням гайок", посилаючись на зовнішню загрозу.

За таких умов курс М. Горбачова, спрямований на відмову від втручання в "німецьке" питання в обмін на фінансову компенсацію з боку ФРН, очевидно, був "найменшим злом", найоптимальнішим з погляду керівника великої і безнадійно хворої держави.

1. Павлов Н.В. Германия на пути в третье тысячелетие. Пособие по страноведению. – М., 2001. 2. Childs D. The DDR. Moscow's German Ally. – London, 1988. 3. Kaiser K. Deutschlands Vereinigung. Die internationalen Aspekte. Mit wichtigen Dokumenten. – Bergisch Gladbach, 1991. 4. Kohl H. Zehn-Punkte-Programm zur Überwindung der Teilung Deutschlands und Europas // Texte zur Deutschlandpolitik 1989. – Bonn, 1990. – Reihe 3. – Bd. 7. – S. 426–433. 5. McAdams A.J. Germany Divided. From the Wall to Reunification. – Princeton, New Jersey, 1994. 6. Plan für ein einheitliches Deutschland, vorgelegt vom Vorsitzenden des Ministerrates der DDR Hans Modrow in Ost-Berlin am 1. Februar 1990 // Europa-Archiv. – 1990. – H. 4 – S. D-119. 7. Regierungserklärung der DDR am 17. November 1989 // Europa-Archiv. – 1989. – H. 24. – S. D-716 – D-728. 8. Staatsvertrag. – Regensburg, 1990. 9. Vertrag über die Schaffung einer Währungs-, Wirtschafts- und Sozialunion vom 18. Mai 1990 // Kaiser K. Deutschlands Vereinigung. – Bergisch Gladbach, 1991. 10. Vertrag zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Deutschen Demokratischen Republik über die Herstellung der Einheit Deutschlands – Einigungsvertrag – vom 31. August 1990 mit der Vereinbarung vom 18. September 1990 // Der Vertrag zur deutschen Einheit. – Frankfurt/M; Leipzig, 1990. – S. 45–49. 11. Zelikow Ph., Rice C. Sternstunde der Diplomatie: Die deutsche Einheit und das Ende der Spaltung Europas / Aus Amer. von Klaus-Dieter Schmidt. – Berlin, 1997.

Надійшла до редколегії 20.12.05

А. Грушова, канд. політ. наук

ООН ТА ТОРГІВЛЯ ЖІНКАМИ І ДІТЬМИ

Присвячено актуальному питанню – проблемі торгівлі жінками і дітьми та ролі ООН у її вирішенні. Автором зроблено спробу дослідити діяльність ООН щодо ліквідації торгівлі жінками і дітьми та проаналізувати правову базу ООН у цій сфері. Визначено комплекс заходів, які застосовує ООН для боротьби з торгівлею жінками і дітьми.

The article is devoted to the current issue – the problem of trade of women and children and the role of UN in solving this problem. The author made an attempt to research activity of the UN towards the resolving of the problem of the women and children trade and to analyze the law base of the UN in this sphere. Several actions were determined, which are used by the UN to fight the women and children trade.

Питання торгівлі людьми належить до кола найбільш актуальних проблем сьогодення у сфері захисту прав людини. Серйозну стурбованість світової спільноти викликає в наш час такий ганебний злочин, як торгівля жінками та дітьми, які найчастіше стають жертвами торгівців.

Сьогодні торгівля людьми, в якій беруть участь майже всі країни світу, стає поширеним засобом порушення прав людини, використання її примусової праці. Практично кожна країна є донором чи отримувачем осіб, або слугує транспортним коридором для їх переправлення.

Бідність, безробіття, масові негаразди, політичні репресії та дискримінація створюють сприятливий ґрунт для заманювання торгівцями людьми представників найменш захищених прошарків населення. Перед Україною, як і перед більшістю країн світу, стоїть невідкладне завдання вживати рішучих заходів щодо запобігання цьому явищу, а також боротьби і подолання його наслідків.

Проблеми торгівлі жінками та дітьми присвячено низку наукових досліджень. Так, у монографії Г. Чумака [3, с. 46] дається визначення торгівлі жінками та генеза проблеми. Автор робить акцент саме на торгівлі жінками, відокремлюючи її від торгівлі людьми, оскільки саме жінки зазвичай є жертвами торгівлі.

Про боротьбу з торгівлею людьми в рамках міжнародних організацій ідеться в публікації О. Горбунової "До 50-річчя ратифікації Конвенції ООН 1949 р. "Про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами", у якій автор зосереджує увагу на внесок ООН у ліквідацію проблеми торгівлі людьми.

Особливої уваги заслуговує низка публікацій О. Михайленко із зазначеної проблематики, зокрема праця "Історія правового закріплення протиправності торгівлі людьми", у якій авторка наводить історичні етапи міжнародно-правового закріплення розв'язання проблеми торгівлі жінками та дітьми.

Дана стаття має на меті дослідити діяльність ООН у боротьбі з торгівлею жінками та дітьми. У зв'язку з цим автор поставив завдання:

- розглянути діяльність ООН щодо боротьби з торгівлею жінками;

- дослідити ініціативи ООН у протидії торгівлі дітьми.

Сьогодні "торгівля людьми" найчастіше обговорюється як "торгівля жінками", "торгівля жінками та дітьми" або "торгівля з метою сексуальної експлуатації". Це явище безперечно має значний вплив на жінок та дівчат, проте торгівля є більш широким феноменом.

Виходячи з цього у 1994 р. Генеральна Асамблея ООН визначила торгівлю людьми як незаконне і таємне переміщення людей через національні та міжнародні кордони, головним чином з країн, що розвиваються, та деяких країн з перехідною економікою, кінцевою метою якого є поставити жінок та дівчат у ситуацію сексуального чи економічного гноблення та експлуатацію задля одержання прибутків вербувальниками, торговцями та злочинними угрупованнями, а також інша незаконна діяльність, така як примусова домашня праця, фіктивні шлюби, нелегальне працевлаштування або фіктивне удочеріння".

Торгівля людьми без наміру перетворення в рабство не підпадає під дію міжнародних угод про боротьбу з работоргівлею і тому є самостійним злочином. Це визначення було покладено в основу при розробці Протоколу про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. У Протоколі закріплене таке розуміння поняття торгівлі людьми: вербування, перевезення, передача, приховування або отримання людей, що здійснюються в цілях експлуатації, шляхом погрози силою або її застосування або інших форм примусу, шахрайства, омани, зловживання владою або вразливістю становища, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, підлегле становище або вилучення органів".

Пріоритет у діяльності, спрямованій на запобігання торгівлі людьми, належить ООН. У 1948 р. при ЕКОСОП був створений Спеціальний комітет з питань рабства. Того ж року ООН прийняла Загальну декларацію прав людини, де підкреслюється, що "ніхто не повинен утримуватися в рабстві або підневільному стані; рабство і работоргівля забороняються у всіх їх видах" (ст. 4). Після цього спеціальна комісія Міжнародної конференції з прав людини констатувала, що за неповними її даними в світі нараховується 9 млн рабів.

Абсолютна заборона рабства та работоргівлі підтверджена Міжнародним Пактом про громадянські та політичні права, в якому зазначається: "Ніхто не повинен утримуватися в рабстві; рабство та работоргівля забороняються в усіх видах".

Загальні стандарти з прав людини, в яких беруть участь більшість держав світу, містять заборону рабства, примусової праці тощо. Цими документами передбачені навіть певні механізми контролю за виконанням державами цих положень.

Важливою віхою міжнародної боротьби із злочинами, що розглядаються, стало прийняття в 1949 р. в Нью-Йорку Конвенції про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами, яка відмінила всі міжнародні угоди, що діяли раніше в цій сфері. Вона була ратифікована СРСР 15 листопада 1954 р., чинності для СРСР та України набрала 15 лютого 1955 р. Документ спрямований на боротьбу з торгівлею людьми, втягненням їх у проституцію та проституцією як такою.

У преамбулі Конвенції підкреслюється, що "проституція і зло, яке супроводжує її, яким є торгівля людьми, що має на меті проституцію, несумісні з гідністю та цінністю людської особи і загрожують добробуту людини, сім'ї та суспільства".

Кримінальними злочинами міжнародного характеру визнані такі діяння:

- звідництво, шхилення та спокушення іншої особи, з метою проституції навіть за згоди цієї особи;

- експлуатацію проституції іншої особи, навіть за її згоди;

- утримання будинку розпусти чи управління ним, а також свідоме фінансування та участь у фінансуванні будинку розпусти;

- здача в оренду або наймання будівлі чи іншого місця, або частини такого, знаючи, що вони будуть використовуватися з метою проституції третіми особами;
- замах на вчинення вищезазначених дій, а також підготовка до них та навмисна співучасть у цих діях.

Усі перелічені діяння визнані екстрадиційними, тобто такими, що тягнуть за собою видачу злочинців як за наявності двостороннього договору між державами, так і за відсутності останнього (ст. 8). Передбачено і кримінальне переслідування злочинців за нормами національного законодавства (ст. 9). Саме заняття проституцією не є злочином, заборонена "реєстрація проститутток та видання їм особливих документів" (ст. 6). Ця норма покликана захистити людську гідність жінки.

Конвенція передбачила заходи запобігання торгівлі людьми з метою проституції. При цьому держави-учасниці взяли на себе такі зобов'язання:

- приймати необхідні нормативні акти для захисту жінок та дітей з числа іммігрантів та емігрантів у пунктах їх прибуття та відправлення, а також на шляхах їх слідування;

- вживати заходи для відповідного інформування населення про небезпеку торгівлі людьми;

– забезпечувати спостереження за залізничними станціями, аеропортами, морськими портами для запобігання цим злочинам, повідомляти відповідні органи влади про прибуття підозрюваних у вчиненні таких злочинів та їх жертв;

– надавати допомогу особам, які стали жертвами міжнародної торгівлі людьми.

Конвенція передбачає обмін інформацією про ці злочини у встановленій формі та вживання необхідних законодавчих заходів для забезпечення застосування конвенції (ст. 27). Це означає, що її норми повинні бути трансформовані в національне законодавство, а винні у вчиненні цих злочинів підлягають покаранню за законами цієї держави.

Узагалі, якщо врахувати той факт, що наразі учасниками Конвенції 1949 р. є більш як 70 держав, а отже і більш як 70 способів імплементації її положень, то говорити про універсалізм підходу, закріпленого в Конвенції, до боротьби з цим явищем досить важко.

Слід зазначити, що Нью-Йоркська конвенція є найбільш комплексною серед чинних конвенцій ООН з цього питання. Вона відіграла свою позитивну роль у формуванні розуміння необхідності боротьби з торгівлею людьми.

Як показала практика останніх років, всі існуючі засоби та механізми, наявні в ООН, виявилися неспроможними сприяти боротьбі та викоріненню явища торгівлі людьми. Тенденцією нашого часу стала активна участь у торгівлі людьми організованої злочинності. Це пояснюється тим, що за прибутковістю ця діяльність займає третє місце після торгівлі зброєю та наркотиками, але на відміну від них торгівля людьми є найбільш безпечна, адже лише кілька країн Європи передбачають за неї кримінальну відповідальність. Через це виникла необхідність розробки документа, який би врахував ці особливості нашого часу.

За рекомендацією Комісії з попередження злочинності та кримінального судочинства та Економічної та Соціальної Ради, Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію 53/111 від 9 грудня 1998 р., в якій постановила запровадити міжурядовий спеціальний комітет відкритого складу для розробки всеохоплюючої міжнародної конвенції проти транснаціональної організованої злочинності та для обговорення, у відповідному порядку, питання про розробку міжнародних документів, присвячених торгівлі жінками та дітьми, боротьбі із незаконним виготовленням та обігом вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також незаконному провозу та транспортуванню мігрантів.

З 19 січня 1999 р. по 28 жовтня 2000 р. Спеціальний комітет провів 11 сесій. На першій сесії представник Сполучених Штатів Америки вніс на розгляд Проект протоколу про боротьбу з міжнародною торгівлею жінками та дітьми, який мав доповнювати Конвенцію ООН проти транснаціональної злочинності. Крім того, з подібним проектом виступив представник Аргентини. Враховуючи важливість питань, які закріплювалися в протоколі, після обговорення делегації цих країн зобов'язалися подати зведений текст, який би слугував основою для подальшого розгляду проекту. Цей документ, як і два інші, розглядалися як факультативні протоколи до Конвенції, які охоплюватимуть галузі, що потребують конкретності, яку Конвенція не може забезпечити. Ставилось питання про необхідність забезпечення їх відповідності та сумісності з Конвенцією.

На другій сесії представник Аргентини подав поправки до переглянутого проколу про торгівлю. Особливу увагу Спеціальний комітет приділив питанню про те, чи повинен протокол торкатися лише торгівлі жінками та

дітьми чи людьми взагалі. Оскільки вирішувати це не входило до компетенції Спеціального комітету, то були проведені консультації із Старшим співробітником по зв'язках з правових питань Відділення ООН у Відні. На його думку, Спеціальний комітет повинен був сам вирішувати, чи необхідна розробка більш широкого документу, тобто стосовно торгівлі людьми. Що і було зроблено.

15 листопада 2000 р. в Палермо резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН був прийнятий Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності.

Цілями цього протоколу визначені:

- попередження торгівлі людьми та боротьба з нею;
- захист та допомога жертвам такої торгівлі при повній повазі їх прав людини;
- сприяння співробітництву між державами-учасницями для досягнення цих цілей.

Відповідно до ст. 5 кожна держава-учасниця бере на себе зобов'язання вжити необхідні законодавчі заходи в боротьбі з торгівлею людьми.

Протокол передбачає забезпечення захисту приватного життя та особистості жертв торгівлі людьми, надання жертвам інформації про відповідний судовий та адміністративний розгляд справи, реалізацію захисту із забезпечення фізичної, психологічної та соціальної реабілітації жертв торгівлі людьми, яка включатиме надання консультативної допомоги та інформації стосовно їх юридичних прав, медичної, психологічної допомоги, можливості працевлаштування, освіти, професійної підготовки.

Що стосується попередження торгівлі людьми, то держави-учасниці зобов'язалися розробляти та приймати на комплексній основі політику, програми та вживати інші заходи, спрямовані на попередження торгівлі людьми та захист її жертв від ревіктимізації. До цих заходів можуть входити: проведення досліджень, інформаційних компаній, у тому числі у ЗМІ, здійснення соціально-економічних ініціатив, співробітництво з неурядовими організаціями, іншими відповідними елементами громадянського суспільства, удосконалення законодавчих та інших заходів, наприклад у галузі освіти, культури та в соціальній сфері.

Стосовно співпраці держав-учасниць, то передбачаються такі форми, як:

- обмін інформацією про осіб, які перетинають кордони, про види документів, які при цьому такі особи використовували, засобів та методів, які застосовуються організованими злочинними групами з метою торгівлі людьми;
- підготовка співробітників правоохоронних, міграційних та інших відповідних органів. Зазначена підготовка повинна зосереджуватися на методах попередження торгівлі, кримінального переслідування осіб, які нею займаються, а також захист прав жертв від осіб, які займаються такою торгівлею;
- співпраця між органами прикордонного контролю.

Можна з впевненістю стверджувати той факт, що цей останній за часом прийняття Протокол увібрав у себе все те позитивне, що протягом ХХ ст. було направлено людством щодо боротьби з одним із найбрутальніших та масових порушень прав та свобод людини. Саме в цьому Протоколі були враховані недоліки Конвенції 1949 р. та особливості сучасного світу, коли торгівля здійснюється не лише жінками та дітьми і не лише з метою їх використання в проституції. Протоколом було встановлене зобов'язання держав співпрацювати, оскільки це транснаціональний злочин і боротися з ним

наодинці неможливо. Діяльність ООН щодо запобігання торгівлі людьми є досить плідною, оскільки саме вона розробляє стандарти, єдині для всіх членів цієї організації, а це майже всі держави світу.

20 листопада 1989 р. резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН була прийнята спеціальна Конвенція про права дитини, яка врахувала та розвинула положення вищезазначених документів. Конвенція, що набула чинності 2 вересня 1990 р., містить низку положень, які безпосередньо стосуються торгівлі дітьми.

Стаття 19 містить зобов'язання держав вживати всі необхідні законодавчі, адміністративні, соціальні та просвітні заходи з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, відсутності піклування чи недбалого і брутального поводження та експлуатації, включаючи сексуальні зловживання, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка турбується про дитину. Це положення є досить важливим, адже не поодинокими є випадки, коли самі батьки залучають дитину до проституції або продають її для різних цілей.

Найбільш конкретно до проблем торгівлі людьми залучаються ст. 32–36. Стаття 32 зобов'язує держави захищати дітей від економічної експлуатації та від "будь-якої праці, що може бути шкідливою". Стаття 34 вимагає від держав захищати дітей від "всіх форм сексуальної експлуатації та сексуального розбещення". Учасники мають вживати заходів для запобігання схиланню та примусу дитини до будь-якої незаконної сексуальної діяльності, використанню з метою експлуатації дітей в проституції або в будь-якій незаконній сексуальній практиці, а також у порнографії та порнографічних матеріалах.

Відповідно до ст. 35 держави вживають всі необхідні заходи для попередження викрадення дітей, торгівлі ними або їх контрабанди з будь-якою метою та у будь-якій формі. Вони захищають дитину від усіх форм експлуатації, яка завдає шкоди будь-якому аспекту добробуту дитини.

Зважаючи на значні та постійно зростаючі розміри міжнародної контрабандної перевезення дітей з метою торгівлі ними, дитячої проституції та порнографії, триваючу практику секс-туризму, стало очевидно, що існують групи дітей, які найбільшим чином наражаються на ризик сексуальної експлуатації. Під час Міжнародної конференції по боротьбі з дитячою порнографією в Інтернеті, яка відбулася у Відні в 1999 р., було заявлено про зростаючу доступність дитячої порнографії в Інтернеті та в рамках інших технологій. На цій Конференції було прийнято рішення про необхідність криміналізації у всьому світі виробництва, поширення, експорту, передачі, імпорту, навмисного зберігання дитячої порнографії та її реклами, а також підкреслювалося важливе значення більш тісного співробітництва та партнерства між урядами та індустрією Інтернет.

На цей час існують певні міжнародно-правові акти у сфері захисту дітей, а саме: Гаазька конвенція про захист дітей та співробітництва в галузі міждержавного усиновлення, Гаазька конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей, Гаазька конвенція про юрисдикцію, право, що має бути застосованим, правозастосування та співробітництво в питаннях батьківської відповідальності та заходи із захисту дітей, Конвенція МОП № 182 про заборону та невідкладні заходи з використання найгірших форм дитячої праці. Крім того, у серпні 1996 р. на Всесвітньому конгресі проти сексуальної експлуатації дітей у комерційних ці-

лях була прийнята Програма дій по запобіганню торгівлі дітьми, дитячій проституції та дитячій порнографії.

Усі ці акти були взяті до уваги під час розробки Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини, що стосується торгівлі дітьми, дитячої проституції та дитячої порнографії, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН у травні 2000 р. і який набрав чинності 18 січня 2002 р. Цей Протокол відкритий для підписання будь-якою державою, яка є учасником Конвенції про права дитини або підписала її. Таким чином, участь у Конвенції є передумовою для участі в Протоколі.

Певні положення Протоколу стосуються інформаційної діяльності. Стаття 9 містить зобов'язання держав приймати та зміцнювати, застосовувати та пропагувати закони, адміністративні заходи, соціальні стратегії та програми з метою попередження зазначених вище злочинів. Вони сприяють підвищенню обізнаності широких кіл громадськості, включаючи дітей, шляхом забезпеченості інформованості з використанням усіх відповідних засобів, просвітництва та навчання щодо превентивних заходів та шкідливих наслідків злочинів. При цьому заохочуються до участі в цих програмах товариства і асоціації, зокрема діти та діти-жертви беруть участь у різноманітних інформаційно-просвітницьких та навчальних програмах, у тому числі й на міжнародному рівні.

Останній блок питань стосується зміцнення міжнародного співробітництва шляхом укладення багатосторонніх, регіональних та двосторонніх угод з метою попередження, виявлення, розслідування, кримінального переслідування та покарання осіб, винних у вчиненні діянь, пов'язаних з торгівлею дітьми, дитячою проституцією, дитячою порнографією та дитячим секс-туризмом. Вони надають одна одній фінансову, технічну або будь-яку іншу допомогу в рамках відповідних багатосторонніх, регіональних, двосторонніх або інших програм.

Факультативним протоколом передбачається механізм контролю за його виконанням. Кожна держава-учасниця протягом двох років після набуття чинності Протоколу, подає Комітету про права дитини доповідь, яка містить всеохоплюючу інформацію про вжиті відповідно до Протоколу заходи. А після цього кожна держава включає в доповіді, які подаються нею до Комітету з прав дитини згідно зі ст. 44 Конвенції, будь-яку додаткову інформацію, що може стосуватися виконання Протоколу. Інші держави-учасниці Протоколу мають подавати доповідь кожні п'ять років. Протягом 2002 р. Комітет з прав дитини розробив і прийняв основні принципи стосовно первісних доповідей.

Таким чином, існування особливих положень щодо захисту прав дітей дає можливість створювати для них такі умови, які найбільше сприяють дотриманню їх особливого статусу. Заборона торгівлі дітьми, експлуатації їх у проституції та поширення дитячої порнографії є досить добрим здобутком. Як показує практика, необхідність цього визнається більшістю держав.

Отже, враховуючи все викладене вище, можна дійти таких висновків:

1. Саме в рамках ООН створено належний механізм боротьби з торгівлею жінками. Ліквідація явища торгівлі жінками належить до одного з найгостріших завдань діяльності головних органів ООН з прав людини.

2. ООН приділяє значну увагу проблемі торгівлі дітьми та докладає значних зусиль для координації та зміцнення співробітництва всіх членів міжнародного співтовариства для боротьби з цим злочином.

Таким чином, у роботі була зроблена спроба визначити роль ООН у розв'язанні проблеми торгівлі жінками та дітьми та дослідити основні напрями її діяльності в

зазначеній галузі. У подальших наукових працях варто було б приділити більше уваги боротьбі з торгівлею жінками та дітьми в Україні, оскільки масштаби цього злочину в нашій державі щороку зростають.

1. Горбунова О.А. До 50-річчя ратифікації Конвенції ООН 1949 року "Про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції треті-

ми особами". Дотримання прав жінок та завдання правоохоронних органів України (зб. наук. статей). – Харків; Київ, 1999. 2. Михайленко О.В. Історія правового закріплення протиправності торгівлі людьми // Актуальні пробл. міжнар. відносин. – Вип. 41 (Ч. II) – К., 2003. 3. Чумак Г. Торгівля жінками та міжнародне право. – К., 1999.

Надійшла до редколегії 23.12.05

О. Борділовська, канд. іст. наук

ІНДІЯ В СУЧАСНОМУ ГЕОСТРАТЕГІЧНОМУ БАЛАНСІ СИЛ

Присвячено традиційній геополітичній самоідентифікації Індії та можливостям реалізації її геостратегічного потенціалу в сучасну епоху. Ідеться також про найбільш актуальні завдання та пріоритети зовнішньої політики Республіки Індія.

Traditional geopolitics of India and its possible realization in the modern times are in the focus of the article. The most principal targets and priorities of Indian foreign policy are also examined.

Кількість країн, які сьогодні мають наміри і, до того ж, можливості більш-менш суттєво впливати на події світового рівню, насправді не така вже й велика. Свого часу Г. Кіссінджер припустив, що міжнародну систему XXI ст. будуть складати такі основні великі держави, як Сполучені Штати, Європа, Китай, Японія, Росія та, можливо, Індія. Сучасні політологи серед серйозних гравців на постбіполярній карті світу вже без жодних сумнівів називають Республіку Індію, хоча і вважають її в цьому сенсі "молодшим братом" порівняно з Китаєм та Росією. Наразі Республіка Індія є не просто важливим суб'єктом міжнародних відносин, але в умовах розвитку сучасного багатополюсного світу намагається перетворити південноазійський субконтинент – один із найбільших регіонів світу, на один з таких полюсів. Серцем цього регіону є, безперечно, Індія з її великими матеріальними та людськими ресурсами, економічним потенціалом та політичними амбіціями. До цього слід додати також значні переваги її географічного розташування: вона єдина має кордони з усіма іншими країнами субконтиненту, які, навпаки, не межують одна з одною. Такі реалії визначають геостратегію Республіки Індія, передусім – у межах Південної Азії, і, також, в більш глобальному масштабі, вже як регіонального центру сили.

З. Бжезинський зазначав: "Індія... перебуває в процесі свого становлення як регіональної держави і розглядає себе як потенційно велику діючу особу у світовому масштабі. Вона бачить у собі й суперника Китаю. Можливо, це переоцінка своїх стародавніх можливостей, проте Індія, безперечно, є найбільш могутньою державою Південної Азії..." [2, с. 61]. Тієї ж думки дотримується й інший відомий американський політолог, С. Хантінгтон: "...Індія може досягти значного економічного зростання і заявити про себе як головного претендента на вплив на світовій арені" [10, с. 182]. До речі, ще на початку існування своєї країни як незалежної, індійський лідер Дж. Неру висловив думку про те, що в майбутньому в світі чотири держави гратимуть найбільшу роль: США, Радянський Союз, Китай та Індія, передусім посилаючись на вигідне геополітичне становище країни, її великі людські та матеріальні ресурси. Якщо прийняти погляд, що предметом геополітики є проблеми конвертації внутрішньополітичного потенціалу країни у її зовнішній потенціал [7, с. 186], то такий підхід є цілком зрозумілим. До цього слід додати, що набагато раніше в традиційному індійському світогляді досить усталеною стала думка про те, що Індія (у найширшому розумінні цього терміна) є могутньою країною з власними амбіціями та можливостями. Якщо не можна говорити про геополітику, то принаймні мова може йти про так звану священну географію субконтиненту. Колишній міністр закордонних справ і прем'єр-

міністр країни М. Десаї з цього приводу відзначав, що ідея індійської єдності, яка передбачала спільну могутність усього субконтиненту, зайняла міцні позиції в індійських умах приблизно з часів створення епосу "Махабхарата", тобто на початку нової ери [17, с. 15].

Сьогодні Індія намагається відтворити власну "славу давніх часів" в абсолютно нових умовах, призвичаїтися до потреб і реалій сучасного світу. Відомо, зокрема, що Індія ніколи не була прихильником ідеї біполярного світу і стала одним із фундаторів Руху неприєднання, як певної альтернативи біполярності. Так само й однополярний світ не може бути прийнятним з погляду традиційної індійської політичної теорії. Однополярний світ на чолі з США – реалії сьогодення, але зовсім не ідеал для великих країн Сходу, що мають власну багатовікову традицію. Країна не поодинокі в пошуках власного місця: на думку багатьох індійських політологів, багато країн планети надали б перевагу іншому світоустрою. "У минулому сторіччі Китай та Індія змогли зберегти цивілізаційну своєрідність, обравши різні моделі розвитку... В цих країнах немає комплексу неповноцінності перед цивілізаціями Заходу (Півночі)..." [1, с. 94]. Якщо в Китаї говорять про бажане майбутнє світу, як про "багатополюсність", для індійської політичної науки більш притаманним є визначення "поліцентричність", оскільки цей термін є традиційним для суспільної думки індійців з давніх часів. Одним із таких "центрів" індійці бачать власну країну. Відповідаючи на питання, що є основою прагнень Індії до отримання статусу великої держави, автори монографії "India in the World Order. Searching for Major-Power Status", визначають такі основні моменти: існуючі геополітичні реалії (розміри субконтиненту, мільярдне населення), позиція гегемону в Південноазійському регіоні, економічний та військовий потенціал, впевненість у можливості впровадження незалежного зовнішньополітичного курсу [15, с. 3]. До вище перелічених факторів слід обов'язково додати, що Індія – одна з небагатьох країн на планеті, яка уособлює цілу цивілізацію – стародавню та самобутню. Президент країни А.П.Дж. Абдул Калам, інші політичні лідери країни у своїх виступах постійно наголошують на особливостях "... еволюції прекрасної Індії, яка має поєднувати економічне процвітання з системою цінностей, що є нашим цивілізаційним надбанням" [21].

Наразі Республіка Індія – найбільша за кількістю виборців світова демократія, що подає чудовий приклад поєднання традиційних орієнтирів у розвитку суспільства з прогресом у галузі економіки, науки та технологій, це – потужна країна, четверта у світі за макроекономічними показниками (після США, Китаю та Японії), із загальною сумою ВВП 2,23 трлн дол, на початку тисячоліття рівень його щорічного приросту перевищує 7 %.

© О. Борділовська, 2006